

ПОМЕРАЊЕ СТАНОВНИШТВА ЧЕНЕЈА УСЛЕД ПРОЦЕСА РАЗГРАНИЧЕЊА КА ЈУГОСЛОВЕНСКОМ БАНАТУ (1921–1923)

У раду се говори о пресељењу мањег броја породица из Ченеја услед процеса разграничења којим је Ченеј 1923. год. припао Краљевини Румунији. Ченеј се нашао у простору корекције граница тако да су се из њега током 1924. год. иселиле 22 породице, а привремено насељени добровољци из Лике и околних банатских насеља (26 породица) иселили су се 1922. год. у колонију Руско Село у околину Велике Кикинде.

Кључне речи: Ченеј, граница, Личани, корекција, гласине, узнемирење, евакуација, пресељење.

Пробој Солунског фронта 15. септембра 1918. године, брзо напредовање српске и француске војске и њихово избијање на обале Дунава почетком новембра 1918. године утицали су на развој догађаја у Банату. Српска војна команда 4. новембра 1918. године затражила је од команданта француске војске, француског генерала Франша Д'Епераа да српске трупе запоседну Банат. Савезничка врховна команда 5. новембра 1918. године издала је заповест да српске трупе, коју су чиниле Моравска и Коњичка дивизија, избију десетак километара источно и северно од линије Бела Црква – Темишвар – Арад, али опрезно услед присуства немачких јединица у Румунији и Банату [в. *Споменица ослобођења Војводине 1918 године*, Нови Сад, 1929, стр. 15]. Српска војска 6. новембра 1918. године код Великог Градишта прешла је Дунав и ослободила Банатску Клисуру, 8. новембра ослободила је Белу Цркву, 9. новембра Панчево, 10. новембра Вршац, 15. новембра Темишвар, 17. новембра ослободила је Велики Бечкерек, 20. новембра Велику Кикинду, а 21. новембра Арад [Пекић, 1939: 111, 285].

По ослобођењу Баната, новембра 1918. године, српска војска, по наређењу Франша Д'Епераа, стигла је у тзв. „српску зону“, чија је линија на истоку била Оршава–Мехадија–Карансебеш–Лугож–Арад, а на северу Мо-

¹ milan.micic@vojvodina.gov.rs

риш–Сегедин–Суботица–Печуј–Баја. Румунска војска у Банату ослободила је такође своју, тзв. „румунску зону“ [Кризман, 1959: 32-34].

Заузимањем војних позиција приликом распада Аустроугарске, новембра 1918. године, Србија, а касније Краљевина СХС, и Румунија отвориле су шестогодишњи просец међусобног разграничења у Банату, уз арбитражу савезнице обеју земаља Француске. Легитимитет претензија на целокупну територију Баната до Тисе, Дунава и Мориша Румунија је црпла из Букурешког тајног уговора од 17. августа 1916. године, којим је улазак у рат на страни сила Антанте условила добијањем Баната [Митровић, 1974: 26], као и на одлуци Народне скупштине одржане 1. децембра 1918. године у Алба Јулији о прикључењу Баната Румунији [Шијачки, 1987: 49]. Аргументи Краљевине СХС у погледу територијалног разграничења у Банату били су разнородни; Краљевина СХС позивала се на етничко, стратегијско, привредно, саобраћајно, историјско начело, на принцип неважења тајних уговора, као и одлуку новосадске Велике народне скупштине од 25. новембра 1918. године [Митровић, 1975: 8]. Питање разграничења Краљевине СХС и Румуније у Банату решавало се на Конференцији мира у Паризу 1919–1920. године и било је једно од многобројних граничних питања којим је обликована карта Европе непосредно после завршетка Првог светског рата. Делегација Краљевине СХС на Мировној конференцији у Паризу састојала се од српских, хрватских и словеначких представника, а српски представници у делегацији: Никола Пашић, Миленко Веснић и Матеја Бошковић посебну пажњу обрађали су на питање разграничења са Румунијом и делимично са Мађарском, на простору Баната. Мировну делегацију Краљевине СХС чинили су, осим Н. Пашића, М. Веснића, М. Бошковића, и А. Трумбић, Ј. Смодлака, О. Рибарж, И. Жоглер [Митровић, 1975: 3].

Делегација Краљевине СХС у разграничењу према Румунији у Банату имала је две линије разграничења: „Пешићеву линију“, шефа Војне мисије Петра Пешића, која је ишла 25 км источно од Беле Цркве, 30 км источно од Вршца, 10 км источно од Решице и 28 км источно од Темишвара, и „Пашићеву линију“, којим је коригована граница у корист Румуније, источно од Темишвара у односу на „Пешићеву линију“ [Митровић, 1975: 6].

Пред Врховним саветом Мировне конференције, питање разграничења у Банату нашло се први пут крајем јануара 1919. године, да би, кроз рад Територијалне комисије, био сачињен предлог разграничења почетком априла 1919. године² [Митровић, 1975: 57, 93, 98, 122].

² Н. Пашић, председник делегације Краљевине СХС на Мировној конференцији у Паризу и Јон Братијану, председник румунске делегације, ставове својих делегације изнели су пред Врховним саветом Мировне конференције у Паризу 31. јануара 1919. године. Врховни савет је још једном разматрао разграничење у Банату 22. фебруара 1919. године. Председник Територијалне комисије која се бавила конкретним питањима разграничења био је А. Тардије (Француска). Предлог о раграничењу у Банату између Краљевине СХС и Румуније

Процес разграничења у Банату, уз Мировну конференцију у Паризу током 1918–1919. године, био је праћен напетостима у односима Краљевине СХС и Румуније, које је амортизовала Француска, покушавајући да до компромиса доведе земље, савезнице из Првог светског рата. Из Баната три делегације банатских Срба отишле су на Мировну конференцију у Париз, покушавајући да изнесу своје захтеве да спорни делови Баната припадну Краљевини СХС³ [Митровић, 1975: 134].

Од децембра 1918. године, шириле су се вести о могућем рату између Срба и Румуна, поготову што је румунска влада извршила мобилизацију крајем децембра 1918. године. Средином марта 1919. године, румунска штампа почела је да шири оружане претње Краљевини СХС, а 25. маја 1919. године одржан је митинг у Букурешту, где је истакнут захтев за целом територијом Баната.⁴ Командант савезничких трупа Ф. Д` Епере захтевао је 15. јула 1919. године да трупе Краљевине СХС напусте спорну зону у централном Банату, која је укључивала и највећи банатски град Темишвар [Митровић, 1975: 173].

Војска Краљевине СХС под притиском Француске до 28. јула 1919. године евакуисала се 10 км источно од линије Темишвар – Бела Црква – Вршац, а спорну зону запоселе су француске јединице.

Питање разграничења у Банату на Мировној конференцији у Паризу решено је уговором у Севру 10. августа 1920. године [Попи, 1976: 9]. Како је граница из Севра секла читаве комплексе села, образована је 1921. године мешовита југословенско-румунска комисија са задатком да та питања реши без интервенције међународне комисије [Попи, 1976: 9-10]. Конвенција о савезу Краљевине СХС и Румуније, потписана 7. јула 1921. године, садржавала је у себи протокол о граници и чињеницу да су се обе државе сложиле да сва спорна питања решавају у пријатељском духу [Шијачки, 1987: 53-54]

Српско-немачко насеље Ченеј нашло се, после потписаног савеза, између две државе и потписаног протокола о граници на простору који територијално није био решен и који је могао бити предмет спорења две државе и евентуалне корекције граница. У Ченеју Краљевина СХС, у складу са својим законима, предузимала је активности које су подразумевале да Ченеј остаје у оквирима Краљевине СХС. Између осталог, и велепосед Чавошија у

Територијална комисија сачинила је 6. априла 1919. године.

³ Прва делегација тражила је да села уз Мориш у тзв. „сегединском троуглу“, Сириг, Деска и Нови Свети Иван припадну Краљевини СХС. Друга делегација отишла је на Мировну конференцију у Париз после збора у Темишвару. Почетком јула 1919. године представници Темишварске епархије предали Мировној конференцији у Паризу Меморандум о приликама у том крају. Јула 1919. године, после збора српског становништва у Старој Молдави, делегација Срба из Банатске Клисуре отишла је на Мировну конференцију у Париз.

⁴ В. Д. Теодосић, *Југославији, Румунија и Банат 1918–1919* (дипломски рад), Београд, 2010, стр. 44–48.

Ченеју представљао је један од објеката аграрне реформе са свим оним појавама и контроверзама који су пратили аграрну реформу у Краљевини СХС.

Ченеј је 9-10. маја 1920. год. био уздрман кратком побуном мештана против општинских власти, а за поделу општинског пашњака аграрној сиротињи, што је била рефлексија „глади за земљом“, која је постојала у српским банатским насељима после „Великог рата“, док је сама побуна рефлекс на бољшевичку паролу из Русије да земља треба да припадне сељацима и израз напетости која је постојала у српским селима Баната у условима започете а компромисне аграрне реформе у Краљевини СХС. Српски ратни ветерани, добровољци из Ченеја, Арса Бачвански, Светозар Ђулвезан и Ђурица Павлов(ић), били су носиоци и покретачи побуне.⁵

Аграрном реформом на поседу барона Чавошија у Ченеју (1.412 к. ј. земљишта), које је покренула Краљевина СХС, земљиште је издато у закуп домаћем српском становништву које је имало право на земљиште у аграрној реформи, али су аграрне власти на подручје Ченеја населиле групу српских ратних ветерана, добровољаца из Лике и мањи број добровољаца из других села Баната. Као и на другим местима у Банату, дошло је до ривалитета локалног становништва и досељеника око права на земљиште ослобођеног аграрном реформом. Српска земљорадничка задруга у Ченеју 1. јула 1921. год. жалила се савезу Српских земљорадничких задруга Баната и јасно се одредила према насељеницима као конкурентима за земљу:

„Имамо велики посед барона Чавошија са 1.412 к.ј. Од тога је издато под закуп 1.312 к. ј. Наша сиротиња је добила 814 јутара, а остало су добили добровољци из друге жупаније и Лике, а 100 к.ј. је остало поседнику. Због добровољаца и поседника наш народ је прикрађен земљом.“⁶

У лето 1920. год. на имање барона Чавошија, на мајур Велика глава као привремено станиште, населила се група добровољаца из Лике који су са двојицом добровољаца из Ченеја и још четворицом добровољаца из других банатских места формирали 16. маја 1921 год. аграрну заједницу која је имала функцију кредитно-економског помагања насељеника. Као оснивачи аграрне заједнице маја 1921. год. у Ченеју, појавило се десет добровољаца из Лике (Спасоје и Миле Ђукић, Стево и Петар Милошевић, Стево М. и Стево Н. Радочај, Милан Кораћ, Стеван Тепавац-Удбина и Димитрије Мирић и Дане Олбина–Кореница), затим Светозар Ђулвезан и Ђурица Павлов(ић) из Ченеја, Светислав Јорговановић и Васа Арсић из Немета, Златоје Маринкин из Малог Бечкерека и Љубомир Пајтић из Великог Семиклуша. Сви они са посуда Чавошија наделени су стоком, пољопривредним радилима и алатом

⁵ В. М. Рајков, Тродневна народна побуна у Ченеју, *Рад војвођанских музеја бр.26*, Нови Сад, 1979, 126-130.

⁶ В. М. Срданов, „Неколико података о спровођењу аграрне реформе у селима Војводине, Славоније и Хрватске после Првог светског рата“, *Задружни архив бр. 7*, Нови Сад, 1959, 149.

у вредности од 243.745,00 дин., а аграрна заједница добила је инвентар у вредности од 128.560,00 дин.⁷ Добровољци из Лике, привремено насељени на мајуру Велика Глава, сматрали су да су трајно насељени у Ченеју, а њихов број износио је укупно 20 породица [Војводић, 1969: 55]. Добровољац из Лике, Данило Саџак, чак је и купио кућу у Ченеју [Мицић, 2006: 88]. У породичном памћењу породице Радочај из Руског Села, код Кикинде, Стево и Сава Радочај, колонисти из Лике у Ченеју су „на имању затекли много стоке, као и вршалицу и друга радила“⁸ [Мицић, 2006: 186-187]. У породичном памћењу породице Ђукић из Руског Села код Кикинде, породица Ђукић „живела је у Ченеју у неким шталама, а ту је Мили Ђукићу умрла ћеркица“ [Мицић, 2006: 226].

Рад Мешовите комисије формиране 1921. године био је праћен гласинама које су колале у спорној зони о могућој размени насеља између Краљевине СХС и Румуније. Гласине о померању банатске границе биле су присутне и раније међу становништвом Баната. Тако је извесни Видоје Рацков у царинарници код Сечња 22. септембра 1920. године говорио да ће Румуни „дигнути Мокрин, Кикинду, Жомбољ, Ченеј, Кечу, Српски Итебеј... Зашто су Срби дали српски новац када су знали да то неће бити Србија?“⁹ Узнемирење се у лето 1921. год. осећало на свим странама Баната, гласине су се шириле, као и потреба да се уђе у траг „сумњивим лицима“. Тако је државни тајни редар Министарства унутрашњих дела Краљевине СХС, Тодор Товладинац, такође Србин из Румуније, 25. јула 1921. године известио надлежне полицијске органе да је „у циглани Франхофер у Српској Црњи запослено више лица који су избеглице из Румуније и да је неопходно извршити рацију“.¹⁰ Посланик Стеван Бенин, опет, 9. децембра 1921. год. поднео је интерпелацију у Народној скупштини Краљевине СХС поводом разграничења у Банату:

„У јавности се шире узнемирујући гласови да ће се Краљевини Румунији уступити још нека подручја нашег Баната, село Стара Беба са околином, те Жомбоља и железничка пруга од Жомбоље до Пустињаша са селима насељеним нашим народом као што су Српска и Хрватска Кларија, Хрватске Кеча, Ченеј те надаље Сока и Гај“ [„Банатски гласник“, 9. децембар 1921. год.].

Вести о узнемирењу колониста из Лике који су живели на имању Велика Глава барона Чавошија код Ченеја и о гласинама које су се шириле да

⁷ Архив Војводине, *ф. Савез аграрних заједница за Банат (1923–1952)*, к. 78.

⁸ Никола Радочај, отац Стевин, није дуго од сина из Ченеја добијао вести и онда се и сам запутио у Ченеј где је затекао двојицу младих Радочаја „како под дрветом сједе и пију, а сјено високо стоји“.

⁹ Види: Архив Југославије, *ф. 14, Министарство унутрашњих дела, ф. 144, а. ј. 503*.

¹⁰ В. АЈ, *ф. 14, к. 144, а. ј. 503*.

ће Ченеј припасти Румунији појавиле су се у касно лето 1921. год. у великобечкеречком „Банатском гласнику“ (11. септембра 1921. год.)

„У Ченеју, у Великој Глави, на имању барона Чавошија, насељено је преко 20 породица наших кршних Личана. Свака од тих породица има најмање троје деце. Насељени су ту већ годину дана по упутству др Душана Гргина и г. Душана Богдановића.

Годину дана су ти људи који су били добровољци у нашој војсци патили се и мучили да на нашој граници подигну живи српски бедем.

Бог је њихов труд благословио, летина је понела добро, срећни су били све до пре неког дана, до дана када је у Ченеј дошла Комисија за разграничавање. Тада су чули страшну вест да их Министарство за аграрну реформу населило на туђем, румунском земљишту.

Узнемирени том вешћу, наши добровољци послали су два представника: Кораћа и Олбину да пођу у Београд; ту провере вести и затраже место куда ће се преселити, ако збиљски дође до тога да наш несретни Ченеј припадне Румунији“ [„Банатски гласник“, 11. септембар 1921. год.].

Вест да ће Ченеј у процесу корекције граница припасти Краљевини Румунији ову групу добровољаца из Лике определила је да се покрену у сеобу и да пронађу ново место становања које би било у оквиру граница Краљевине СХС, али не превише далеко од Ченеја. У пролеће 1922. год., 20 породица колониста из Лике и 6 породица добровољаца из банатских насеља, од којих двојица из Ченеја, дошли су на мајур „Ифигенију“, којег су у жаргону називали „Гелија“ у Руском Селу, код Кикинде, на имање Анастасије Сечењи које је било обухваћено аграрном реформом. Добровољцу Петру Милошевићу и његовој жени Софији 6. маја 1922. год. на мајуру Ифигенија рођен је син Ђорђе, што ово пресељење из Ченеја у Руско Село датира у пролеће 1922. год.¹¹, што је прва поуздана вест о пресељењу, иако се у породици Сацак сачувало сећање да су „у сеобу из Ченеја кренули по великој зими“ [Мицић, 2006: 88-89]. Добровољци који су долазили из Ченеја „претерали“ су са имања Чавошија стоку и пољопривредне алате и радила. Породица Радочај из Ченеја претерала је једну вршалицу за жито [Мицић, 2006: 187]. Пет српских добровољаца који су дошли у колонију Руско Село из банатских насеља која су разграничењем припала Румунији остали су да живе у колонији Руско Село, а шести Ђурица Павлов(ић) из Ченеја преселио се из Руског Села у Велику Кикинду.¹²

Вести да ће Ченеј и друга насеља припасти Румунији од лета 1921. год. утицали су на кретања појединих породица ка насељима која је несумњиво требало да припадну Краљевини СХС у процесу разграничења.

¹¹ Архив Месне канцеларије Руско Село, *Матична књига рођених 1922–1940*.

¹² М. Мицић, *Једна колонија у Банату – формирање рускоселске колоније (1922–1941)*, *Руско Село – прилози за монографију насеља*, Руско Село, 2012.

На мајуру Мали Сигет, имању А. Чеконића код Српске Црње, од лета 1921. год. до лета 1922. год. насељено је 12 добровољачких породица из српских банатских села која су припала Румунији, или која су се налазила у зони корекција границе (Варјаш, Чанад, Српски Семпетар, Прекај, Ченеј, град Темишвар), међу којима су биле и породице Арсе Бачвана (Бачванског), Огњена Пантина (ића) и Тоше Кукоља из Ченеја.¹³ У школу у Српској Црњи 1. септембра 1921. год. уписано је троје ученика чији су родитељи били из Иванде, Денте и Кече,¹⁴ а 1. септембра 1922. год. уписана је Десанка Грбић, ћерка свештеника Анђелка Грбића, који је у периоду 1909–1921. год. био парохијални свештеник у Ченеју, а 1921. год. постао парохијални свештеник у Српској Црњи.¹⁵ У зиму 1922. год. гласине о измени границе и даље су се понављале међу банатским становништвом. Тако је начелник среза Жомбољског 13. фебруара 1922. године послао извештај жупану Торонталско-тамишке жупаније, у којем се каже: „Нова верзија приче кружи по вароши да ће среско начелство, финансијска управа, срески суд и општина у кратком времену се преселити у село Српску Црњу“¹⁶. „Радови на разграничењу између Румуније и Југославије настављају се. Чланови обе комисије добили су уредна пуномоћја“, писао је 7. јула 1922. год. великобечкеречки „Банатски гласник“.

Почетком октобра 1923. године, српске делегације Модоша и Пардања, српско-немачких насеља која су требала да припадну Румунији, боравиле су у Београду код министра иностраних послова, М. Нинчића, са молбом да ова места припадну Краљевини СХС, у замену за немачко насеље Жомбољ [Попи, 1976: 10]. Мешовита југословенско-румунска комисија, основана 1921. године, закључила је свој рад потписаном Конвенцијом о разграничењу 24. новембра 1923. године, којом је формулисана нова верзија границе у Банату. По споразуму од 24. новембра 1923. године, Краљевини СХС припала су следећа насеља: Модош, Пардањ, Шурјан, Велики Гај и Крива Бара. Краљевини Румунији припала су насеља: Јам, Жомбољ, Стара Беба, Чорда, Пуста Керестур, Велики Жам, Мали Јар [Шијачки, 1987: 54]. Нови споразум о разграничењу између Краљевине СХС и Румуније потписан је 23. децембра 1923. године, по којем је још шест банатских насеља припало Румунији: Мали Комлош, Хрватска Кеча, Ујвар, Пустињиш, Сока и Ченеј [Попи, 1976: 11].

До евакуације управе Краљевине СХС из појединих насеља која су припала Румунији дошло је децембра 1923 – фебруара 1924. године. „При-

¹³ На мајуру Мали Сигет 7. августа 1921. год. рођен је Жарко, син добровољца Раде Лазарева из Варјаша, Архив Месне канцеларија Српска Црња, *Матична књига рођених 1920–1941*.

¹⁴ Архив школе „Бура Јакшић“, Српска Црња, *Главна уписница 1921–1924*.

¹⁵ *Летопис Српске православне црквене општине Српска Црња*.

¹⁶ АВ, ф. 77, *Торонталско-тамишка жупанија (1918–1927)*.

ликом евакуације и предаје места Жомбољ Румунији у споразуму са директором тамошње државне гимназије, Драгомиром Шишковићем и професором Иваном Подгорниковим, по највећој зими, децембра 1923, пренео је свештеник Анђелко Грбић све црквене ствари за једну скромну цркву у Српској Црњи”, описао је великобечкеречки јереј Жарко Стакић 1929 год. како је изгледала евакуација из Жомбоља.¹⁷

„Властима је наређено да евакуација буде готова до 15. фебруара. На прузи Карпиниш–Жомбољ врши се евакуација железничко-телеграфског материјала. Румуни протестују”, писала је београдска „Политика“ 29. децембра 1923. године.¹⁸

„Банатски гласник“ 20. априла 1924. год. донео је новински чланак под називом „Модош и Пардањ опљачкани“, у којем је описао како је румунска управа евакуисала ова насеља у Банату која су по споразуму о корекцији граница припала Краљевини СХС. „Док су у Пардању пљачкали све редом, у Модошу су у првом реду навалили на трговце“, писао је „Банатски гласник“, додајући описе однесених ствари из Среског суда, грађанске школе, болнице...¹⁹ Очигледно обе стране, и југословенска и румунска, под евакуацијом насеља која су припала оној другој страни, сматрала су и евакуацију имовине.

Редовно заседање Народне скупштине Краљевине СХС 4. марта 1924. године усвојило је Протокол о дефинитивном разграничењу Краљевине СХС и Румуније, чиме је окончан дуг процес повлачења нових граница у Банату [Попи, 1976: 10-11].

Брак краља Краљевине СХС Александра и румунске принцезе Марије јуна 1922. године требало је да буде потврда новостворених граница у Банату. Међутим, дуго разграничење, пуно узајамних напетости, између две суседне државе осећало се и непосредно по коначној корекцији граница. Тако је бивши комесар полиције у Жомбољу, М. Брцански, послао извештај Министарству унутрашњих дела 25. јула 1924. године, у којем се каже да се „Србима који су заостали у Жомбољу прати свако њихово кретање“²⁰, а 30. августа 1924. године исти полицијски службеник доставио је извештај у којем описује превирања у Жомбољу, насељу на самој новоствореној граници, које је у периоду 1918–1923. године припадало Краљевини СХС: „На збору у Жомбољу говорио је један попа из Великог Комлуша. Рекао је да Румунија има војску и како је та војска ослободила све од непријатеља, па ће ослободити и ове крајеве, где и само један Румун живи. Ова граница која је

¹⁷ Протојереј Жарко Стакић 17. септембра 1929. године, *Летопис Српске православне црквене општине Српска Црња*.

¹⁸ „Евакуација Баната“, „Политика“, 29. децембар 1923. год.

¹⁹ „Модош и Пардањ опљачкани“, „Банатски гласник“, 20. април 1924. год.

²⁰ АЈ, ф. 14. к, 159, а. ј, 552.

сада постављена неће опстати. Међу интелигенцијом, по кафанама у Жомбољу се прича да Румунија треба да заузме цео Банат.²¹

У таквој атмосфери неизвесности, притисака и гласина које су колале међу становништвом Баната, становници Баната померали су се ка југословенској или румунској страни границе у зависности од националности. У Летопису Српске православне општине Ченеј од 11 (24) децембра 1924. год. записано је да су се у Краљевину СХС преселиле 22 породице из Ченеја.²² Мотив пресељења био је слојевит: обећање југословенских власти да ће добити земљу у процесу аграрне реформе у југословенском Банату, притисак румунске управе, као и пет година живота под југословенском администрацијом, што је створило навику живљења у југословенској држави. Пресељење у југословенски Банат из Ченеја знатним делом се реализовало током 1924. год. после повлачења југословенске управе из Ченеја. Пресељење 22 српске породице из Ченеја у Краљевину СХС био је највећи покрет српског становништва из румунског дела Баната ка југословенском Банату, јер из српских насеља у Румунији није било организованог и масовнијег пресељења, већ се пресељење односило на појединачне случајеве, српске добровољце и углавном становнике српских села сиромашнијег имовног стања. Како пресељени Срби из Румуније у Краљевини СХС нису били компактна насељеничка група, то нису били ни досељеници из Ченеја који су се разишли линијом пруге Жомбољ – Велики Бечкерек, насељавајући се у насељима уз пругу или оним насељима која су гравитирала ка њој. Тако је у колонији Војвода Бојовић код Српске и Немачке Црње у већој групи насељеника Срба из Румуније и у непосредној близини нове банатске границе живело најмање 5 бивших становника Ченеја,²³ у суседној колонији Војвода Степа, међу 20 колониста Срба из Румуније, налазило се и 3 из Ченеја [Мицић, 1997: 168-169]. У великом колонистичком насељу Банатско Карађорђево, такође на прузи Велики Бечкерек – Жомбољ, намењено је земљиштем 7 становника Ченеја и 6 Српског Семартона [Мицић, 2008: 216]. У колонији Руско Село, 10 км југозападно од Велике Кикинде, међу 6 колонистичких породица Срба из Румуније, 2 су биле из Ченеја.²⁴ У салашарској колонији Горња Мужља, у близини Великог Бечкереча, међу 70 насељених породица, 6 је било пореклом из Ченеја.²⁵

²¹ АЈ, ф. 14, Исто.

²² Види: *Летопис Српске православне општине Ченеј*.

²³ АВ, ф. 119, к. 58.

²⁴ М. Мицић, Једна колонија у Банату – формирање рускоселске колоније (1920–1941), *Руско Село – прилози за монографију насеља*, Руско Село, 2012, 283-291.

²⁵ АВ, ф. 126/3 *Пољопривредно одељење Дунавске бановине (1929–1941)*, 5661/934.

Закључак

Између Краљевине СХС и Краљевине Румуније, земаља савезница у Првом светском рату, трајало је шестогодишње разграничење у Банату (1918–1924. год.), које је завршено компромисом уз помоћ савезнице обеју земаља Француске. Конвенција о пријатељству из јула 1921. год. садржавала је и протокол о граници, а мешовита југословенско-румунска комисија за разграничење радила је у периоду 1921–1923. год. на спорном простору у Банату, који је било предмет корекције граница, а међу којима се налазило и насеље Ченеј.

У Ченеју аграрне власти Краљевине СХС вршиле су аграрну реформу на велепоседу Чавошија, у којој је дошло до аграрног покрета сељака у Ченеју („ченејска буна“ маја 1920. год.), надеобе земљиштем локалног српског становништва, али и насељавања групе добровољаца из Лике који су се локалном српском становништву појавили као конкуренти за надеобу велепоседничке земље. Пошто су још од 1920. год. на несигурној банатској граници колале гласине о томе да ће Ченеј припасти Румунији, а то је било на извештај начин потврђено доласком комисије за разграничење у Ченеј 1921. год., група добровољаца преселила се у колонију Руско Село. Као део ове колонистичке заједнице, налазило се и 6 добровољаца из села у Банату која су припала Румунији, а међу њима и двојица из Ченеја.

Процес корекција граница у Банату био је праћен гласинама и узнемирењем становништва насеља која су била предмет корекције граница. Крајем 1923. год. направљен је споразум о корекцији граница, по којем је Краљевини СХС припало 5 насеља, а Краљевини Румунији 13 насеља, међу којима је био и Ченеј. Евакуација насеља и са југословенске и са румунске стране праћена је била и евакуацијом имовине, што је изазивало протесте супротне стране. Под притиском евакуације и успостављања нове румунске управе током 1924. год., из Ченеја у Краљевину СХС иселиле су се 22 породице које су се разместили између нове банатске границе код Српске и Немачке Црње све до околине Великог Бечкерека.

Литература

- Војводић, 1969: Илија Војводић, *Руско Село у рату и миру*, Нови Сад.
- Кризман, 1959: Богдан, Кризман, „Питање границе Војводине на Париској мировној конференцији 1919 године“, *Зборник за друштвене науке* бр. 24, Нови Сад.
- Митровић, 1974: Андреј, Митровић, *Време нетрпеливих*, Београд.
- Митровић, 1975: Андреј Митровић, *Разграничење Југославије са Мађарском и Румунијом 1919-1920*, Нови Сад.

- Мицић, 1997: Милан Мицић, *Прве деценије трајања*, Зрењанин.
- Мицић, 2006: Милан Мицић, *Из албума ратова*, Зрењанин.
- Мицић, 2008: Милан Мицић, *Искушење- живети у колонији*, Банатско Карађорђево.
- Мицић, 2012: Милан Мицић, *Једна колонија у Банату-формирање рускоселске колоније 1920-1941*, Прилози за монографију о Руском Селу, Руско Село.
- Пекић, 1939: Петар Пекић, *Повијест ослобођења Војводине*, Суботица.
- Попи, 1976: Глигор Попи, *Румуни у југословенском Банату између два светска рата*, Нови Сад.
- Рајков, 1979: Милош рајкив, *Тродневна народна побуна у Ченеју*, Рад војвођанских музеја бр. 26, Нови Сад.
- Срданов, 1959: Миливоје Срднов, *Неколико података о провођењу аграрне реформе у селима Војводине, Славоније и Хрватске после Првог светског рата*, Задружни архив бр.7, Нови Сад.
- Споменица ослобођења Војводине 1918 године*, Нови Сад, 1929.
- Теодосић, 2010: Драган Теодосић, *Југославији, Румунија и Банат 1918-1919*, (дипломски рад), Београд.
- Шијачки, 1987: Љубица Шијачки, *Привреда Баната између два светска рата*, Нови Сад.

Извори

Архив Војводине Нови Сад

ф. Савез аграрних заједница за Банат (1923–1952)

ф. Пољопривредно одељење Дунавске бановине (1929–1941)

ф. Торонталско – тамшике жупаније (1918–1927)

Архив Југославије Београд

ф. Министарство унутрашњих дела Краљевине Југославије

Архив Месне канцеларије Руско Село

Матична књига рођених (1922–1940)

Архив Месне канцеларије Српске Црња

Матична књига рођених (1920–1941)

Архив ОШ“ Бура Јакшић“ Српска Црња

Главна уписница (1921–1924)

Летопис Српске православне црквене општине Српска Црња

Летопис Српске православне црквене општине Ченеј

Штампа

Банатски гласник, Велики Бечкерек

Политика, Београд

Milan Micic

MIGRATIONS FROM ČENEJ TO YUGOSLAV BANAT DUE TO DEMARCATION PROCESS 1921-1923

(Summary)

The post-World War One demarcation process in region of Banat, concerning Kingdom of SCS and Romania, two neighbouring countries and allies in the Great War, lasted six years (1918-1924). In the end, a compromise was made through mediation of allied France. Friendship convention signed in July 1921 contained the border protocol, according to which a mixed Yugoslav-Romanian commission worked from 1921 to 1923 on border-correction in Banat.

One of the villages in disputed area was Čenej (present-day Cenei in Romania), where Yugoslav authorities were implementing agrarian reform on what used to be an estate of Hungarian nobleman Csavossy; local peasants in Čenej rose in revolt (the so-called “Čenej uprising” in May 1920), when the land was divided not only among local Serbian population, but among war volunteers from Lika who were colonized here in the meantime and became major competitors for once magnate land. Due to the rumours, that began in 1920, claiming that Čenej might fall into Romanian state proper, largely confirmed by the arrival of border-correction commission in Čenej in 1921, group of volunteers moved to a neighbouring colony of Rusko Selo. This colony had 6 volunteers from Banatian villages that had previously fallen to Romania, among these two from Čenej.

Border correction process in Banat was accompanied by various rumours and disturbance of people who lived in villages that were subjected to demarcation process. By the end of 1923, a Border Correction treaty was made, according to which 5 villages came to Yugoslav, and 13 to Romanian state proper; among these latter was Čenej. Evacuation of people from both Yugoslav and Romanian Banat came hand in hand with the evacuation of property, which caused protests on both sides. Pressured by evacuation and due to installation of new Romanian authority during 1924, total of 22 families moved from Čenej to Kingdom of SCS, finding new home near the new border in Banat, spanning from Srpska and Nemačka Crnja on the north to the outskirts of Veliki Bečkerek in the south.

Key words: Banat, borderline, Serbs, colonists, migration.